

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

сеніміне түскен селкеу мен достық пен қастықтың ұштасуы, қарым-қатынас, соғыстың соққысы, әлеуметтік-экономикалық қиыншылық, тіпті бір ғана пенденің өз бойындағы конфликт. Димаштың азаматтық позициясы мен қоса шығармашылық тұлға ретіндегі жұмысы – бейнебаянға назар салған көрермендер мен әнді тыңдаған тыңдарман бойында қоғам және басқа да елдердің өкілдерінің қоғамды адамдардың бірлігі ретінде түсінуіне, зорлық-зомбылықты мойындамауға және барлық адамдарды тең дәрежеде құрметтеуді қалыптастырады. «Бір аспан тарихы» - халыққа әлеуметтік жақындықты көрсетті. Сондай-ақ әлеуметтік әділетсіздікке наразылық жайлы ой туғызып, гуманизм мен барлық зорлық-зомбылықтан бас тарту идеяларына алып келді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Тұржан О. Димаш. Эссе. – Астана: Гласир, 2017. – 268 бет.
2. https://baigenews.kz/istoriya-odnogo-neba-vyshel-novyy-klip-dimasha-kudaybergena_139073/
3. Михельсон О.К. От антогонизма к сотрудничеству: популярная культура в зеркале протестантской теологии // Вестник ПСТГУ. Серия 1: Богословие. Философия. 2014. №51 (1). С. 121-130.
4. Тіл білімі терминдерінің түсіндірме сөздігі – Алматы. «Сөздік-Словарь», 2005 жыл.
5. Димаш Құдайбергенов – The Story of One Sky
6. https://baigenews.kz/istoriya-odnogo-neba-vyshel-novyy-klip-dimasha-kudaybergena_139073/

ӘОЖ 659.3

АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫНДА «ЖҰМСАҚ КҮШ» КОНЦЕПЦИЯСЫНЫҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Болат Жумаділ

Volatzhumadil@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Журналистика және саясаттану факультетінің
докторанты, Астана, Қазақстан

**Ғылыми жетекшісі – Бауыржан Омаров, ҚР ҰҒА академигі, филология
ғылымдарының докторы, профессор**

Мемлекет ықпалының жаңа теориясының идеясы күш қолданусыз - мәдениеттің көмегімен және өнер, құндылықтар жүйесін насихаттау - 1970 жылдардың соңында пайда болды. «Жұмсақ күш» ұғымының авторы, АҚШ университетінің профессоры Джозеф Най, одақтастардың мәжбүрлеу көмегімен емес ерікті қатысуы негізінде қалаған жетістікке қол жеткізу қабілеті ретінде анықтама берген. "Жұмсақ күш" ұғымы арқылы мемлекетке жолдауын іске асыру және басқа мемлекетке ортақ стандарт пен сана-сезімді ұстануға шақыруға негізделуі мүмкін, бұл ретте даулы мәселелерді шешу басқа мемлекеттер үшін қолайлы болуы қажет. Кейде басқалардың артықшылықтарын қалыптастыру ресурстарды пайдалану жолымен, әдетте «қатаң күшке»: мықты қарулы күштердің мемлекеттің тартымдылық факторы болып есептеледі. Өзінің кезекті дәлелі ретінде, экономикалық даму мен халықтың әл-ауқатының табысты үлгісін ынтымақтастығы арқылы өмір салтын арттырудың тілектері мен ұмтылыстарын қалыптастыруға бағытталды [1].

«Жұмсақ күш» ресурсын анықтау маңызды болып табылады. Негізгі ресурстары - мәдени әлеует, идеологиялық құндылықтар, мемлекеттің рәміздері, қоғамдық құндылықтар және мінез-құлық стандарттары [2]. Іске асыру кезінде мемлекеттер басшылыққа алатын белгілі бір құндылықтардың, мінез-құлық қағидалары мен нормаларының экспорты ішкі, сондай-ақ сыртқы саясатты іске асыру, жалпыға бірдей

қабылданған және әмбебап, сондай-ақ тиісті халықаралық институттарды құру және бірінші дәрежелі мәнге ие қуатты «жұмсақ күшті» қалыптастыру үшін маңызды. «Жұмсақ күш» аясындағы негізгі міндет ұзақ мерзімді перспективада - «жұмсақ күш» саясатын жүргізетін мемлекетке, адал саяси элита мен қоғамның қалыптасуы, нысаналы мемлекетті құру. Осы тәсіл Ж. Лиддел-Гарттың іс-қимылдар стратегиясында көрініс табады. XX ғасырда тікелей әсер етпейтін құралдарды таңдау стратегиясының көмегімен ақпараттық коммуникациялар арналары дамиды, салдарынан сол елдердің саяси және экономикалық элиталарына ықпал ету мүмкіндігі артады [3].

Осы тұрғыда ашық дипломатия аспектісі маңызды болып есептелді, оған бірінші кезекте мемлекет үкіметтеріне ықпал ету және мәдениетаралық ынтымақтастықты дамыту арқылы қоғамдық пікірді қалыптастыру жөніндегі міндеттерді, халықаралық білім беру бағдарламаларын дамыту, БАҚ арқылы хабар тарату кіреді.

Ашық дипломатия тиімділігінің өсуі шетелдік аудиторияны ақпараттандыру жөніндегі шаралар кешенін оған кіретіндігімен түсіндіруге болады, ақпараттық саясат шеңберіндегі дәстүрлі дипломатиялық шаралармен салыстырғанда сыртқы саяси құралдардың санынан көп, бұл ретте мемлекеттің сыртқы саясатын іске асыру және оның қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттің сұрау салуы бойынша ашық дипломатия толық жауап береді. Осылайша, ашық дипломатия «жұмсақ күш» әлеуетін арттыру аясындағы маңызды элементтердің бірі болып табылды. Жария түрде дипломатияның негізгі құралдарының бірі ақпараттық ресурс және ақпараттық ағындарды бақылау болып табылады.

Қазіргі кезеңде ашық дипломатияның белсенді дамуын сыртқы саяси үрдіспен түсіндіруге болады. Әлемдік саяси және экономикалық интеграцияны қалыптастыру процесі ретінде жаһандануы және идеологиялық құрамдас бөлігінің маңызды рөл атқаратын экономикалық қауымдастықтар басты рөл атқарады. Ақпараттық ресурсты бақылау және жаңалықты қалыптастыру осындай жағдайдағы күн тәртібінің өзіндік құндылықтар жүйесін ілгерілетуге, ұлттық мүдделер мен олардың арасында әртүрлі жас топтары бар.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, осы процестерді қамтамасыз ету ұзақ мерзімді сыртқы саяси стратегия, демек, барлық ықтимал ақпараттық ресурстар мен арналарды ауқымды және жүйелі пайдалану болжанады. Осылайша, әртүрлі ресми тұлғалар, мәдениет қайраткерлері, білім беру ұйымдарының өкілдері, медиа өкілдері осы саясатты жүзеге асыру үшін негіз болып, мемлекеттегі «жұмсақ күш» және гуманитарлық қатысуды күшейтуге ат салысады.

Бұқаралық ақпарат құралдарының «жұмсақ күшті» ілгерілету құралы ретіндегі рөлін түсіну үшін, өзіндік имиджін арттыру шеңберіндегі мемлекеттердің міндеттерін атап өту қажет. Оларға мыналар жатады: мемлекеттік ықпал мен билікті күшейту белгілі бір штатта немесе аймақта; өз мемлекетінің құндылықтарын әлемге тарату; халықаралық академиялық және білім алмасуды дамыту; өзін танымал ету тіл және мәдениет; басқа субъектілердің «жұмсақ күшінің» таралуынан өзіндік «мәдени қауіпсіздігін» қамтамасыз ету; үшін жағдай жасау экономикалық ықпалды және инвестициялық әлеуетті кеңейту [4]. Осы контексте БАҚ әр түрлі жағымды және жағымсыз коннотацияларды пайдалануға мүмкіндік береді. Алайда бұл жағдайда БАҚ объективтілігін бағалау критерийлерінің бірыңғай объективті жүйесін шығару өте қиын. Осы контексте мыналарды атап өту маңызды: ішкі саяси жағдайды қандай да бір елде, мысалы, нақты мемлекеттегі сайлау, сайланбалы сайлаулардың бұзылуына байланысты наразылықтар, сайлау науқанының нәтижелерімен халықтың бір бөлігінің келіспеуі немесе болып жатқан оқиғаларға әлеуметтік рефлексия ретінде өзге де наразылықтарды жариялау. БАҚ жұртшылықтың бір бөлігінің ұстанымы ретінде бұл жағдайда БАҚ-тың маңызды ерекшелігі - бұқаралық болуы басты рөл атқаратын болады.

Осы тұрғыда тағы бір негізгі ерекшелік «жұмсақ күшті» ілгерілету интернетті дамыту және ақпараттық ағым үшін уақытша шекараларды жою болып табылады. Бүгінде

жаңалықтар ағыны іс жүзінде тәулік бойы жұмыс істейді, бұл ретте дамуды ескере отырып, қолжетімділіктің жоғары дәрежесіне ие желілік технологиялар. Бұл фактор дипломатияның икемділігі мен пластикалығын және бәсекелестік артықшылығын көрсету арқылы мемлекеттік имиджін көтереді. Медиялық платформалар, негізінен, қазіргі саясат процестері мен маңызды үрдістердің санын арттырады. Осындай үрдістердің біріне мемлекетаралық цифрлық ақпараттық ортаға көшетін қарсылық. Осы үдерістің нәтижесі соғыстар мен ақпараттық қақтығыстар болды. Осылайша, БАҚ қызметі «жұмсақ күш» саясаты халықаралық саясаттың өзгеруіне ықпал етуге қабілетті, мемлекетаралық қақтығыстарда, олардың және оларды реттеу тәсілдеріне негізделеді. Іске асыру жүктелген қазіргі кезеңде «жұмсақ күшті» ілгерілету жөніндегі маңызды міндеттерге БАҚ дискурсындағы қандай да бір мемлекеттің сәйкестігін құрастыруды да жатқызуға болады. БАҚ қоғамдарды трансформациялауды жүзеге асыру үшін тікелей құралға айналды, осылайша мемлекетшілік дағдарысты, өңірлік немесе халықаралық жанжалға әсер етті [5].

Қоғамдық трансформацияның жарқын мысалын 2014 ж. Украинаның кейсі көрсетеді: Батыс және украин медиаларында басталған ақпараттық науқан Украина азаматтарының қоғамдық пікіріне әсер етті. Атап айтқанда Ресеймен ынтымақтастық сияқты мәселелер бойынша, елдің өзіндік сәйкестігін және сыртқы саяси бағдарын айқындау, халық арасында патриотизмді көтеру және жаңа биліктің айналасындағы пікірлерге әсер етті. Бұл мысал БАҚ-тың үдерістегі «жұмсақ күш» құралы ретінде көпшілік дипломатияны іске асыру үшін, мүмкіндіктерді ұлғайту үшін халықаралық қақтығыстарда да негізгі құрал ретінде қарастырылады.

Форумдарды дамыту, цензурасыз пікір қалдыру мүмкіндігі жұртшылыққа ақпаратты ұсынуда бұқаралық коммуникацияға технология құралдарын қосылғандығын көрсетеді. Бұл аспект ұлттық мемлекеттік қауіпсіздік қамтамасыз ету тұрғысында маңызды. осы көзқарастан бастап ақпарат ағынын қамтамасыз ету және бақылау шеңберінде деструктивті әрекеттерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. «жұмсақ күш» мемлекеттік объектідегі қызмет, оның салдары – қоғамның наразылық әлеуетінің өсуі және әлеуметтік-саяси дағдарыс. Мемлекеттік органдар бұқаралық ақпарат құралдары арқылы қоғамдық пікірге ықпал етеді, саяси бағытты және өз әрекеттерін негіздеу үшін белгілі бір әрекеттерді түсіндіреді. БАҚ көздері қоғамдық пікір мен сұраныс алаңына айналды.

Осылайша, БАҚ бүгінгі таңда «жұмсақ күш» саясатын жүзеге асыру аясында мақсатқа жетудің ең маңызды құралы болып табылады. БАҚ мемлекеттердің ақпараттық ресурсын өңдеу және сол арқылы өз мемлекетінің бейнесін қоғамда позитивті пікірді қалыптастыру құралы. Соған қарамастан, бүгінгі күні бұқаралық ақпарат құралдары қарулы қақтығыстарды өзгерту перспективасына әсер ете алады.

Бүгінгі таңда бұқаралық ақпарат құралдарының гибриділік сипаты көптеген елдер үшін күрделі мәселе болып табылады. Іс жүзінде мүмкін емес саяси және экономикалық тепе-теңдікке қол жеткізу халықаралық жүйеде байланыстың ақпараттық арналарына бақылаусыз. Көп бөлігі мемлекеттер даму бағдарламалары мәселесін қамтиды, өз елдерінің сыртқы саяси даму стратегиясындағы халық дипломатиясы секілді ақпараттар.

Осының барлығы мемлекеттердің өздерінің халықтық дипломатия бағдарламаларын әзірлеуге, сондай-ақ мемлекеттік рефлексия шеңберіндегі өз қауіпсіздігіңізді қамтамасыз етуге деген ұмтылысын көрсетеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Най Дж. С. Будущее власти / Дж. С. Най. — М., 2014.
2. Най Дж. С. Гибкая власть. Как добиться успеха в мировой политике / Дж. С. Най. — Новосибирск-Москва, 2006.
3. Фомичева И. Д. СМИ среди средств социальной коммуникации / И. Д. Фомичева // Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. - 2012. - № 1. - С. 60–72.

4. Лиддел-Гарт Дж. Стратегия непрямых действий / Дж. Лиддел-Гарт.- М.: Издательство АСТ, 2014.

5. Проблемы конструирования идентичности россиян в дискурсе СМИ под влиянием концепта «информационная война»: монография. — М.; Екатеринбург, 2017.— 196 с.

ӘОЖ 659.3

ҮКІМЕТТІК ЕМЕС ҰЙЫМДАР ҚОЛДАНАТЫН НЕГІЗГІ КОММУНИКАЦИЯ ҚҰРАЛДАРЫ

Қалбай Әлия Бахтиярқызы

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ

Журналистика және саясаттану факультетінің магистранты,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - ф.ғ.к., профессор Ұ.М.Есенбекова

Қазіргі таңда жұмыс істеу бағыты мен саласына қарай әлемнің кез келген бұрышында Үкіметтік емес ұйымдардың санының артып келе жатқан үдерісін байқауға болады. Олардың қызметі көбінесе қоғамның белгілі бір мәселелерін шешуге, өзгертуге немесе оны қолдауға бағытталған. Дегенмен, ҰЕҰ қызметінің кең таралуы және нәтижелі жұмыс істеуі оның көпшілікпен байланыс жасау деңгейіне тікелей қатысты. Сол себепті әрбір ҰЕҰ қызметінің дұрыс насихатталуын, оның ашықтығы мен қолжетімділігін тиімді іске асыру мақсатында ұйымның коммуникациялық құралдары жақсы дамыған болуы шарт.

Коммуникациялық құралдардың түрлері өте көп болғандығына қарамастан, жалпы ұйымдар арасында тиімді нәтижеге бағытталған маңызды құралдар ортақ. Дегенмен, коммуникациялық құралдар арқылы ұйымның қоғаммен үздіксіз қарым-қатынас орнатуы үшін әр ұйым өзінің жұмыс істеу арнасына қарай белгілі бір стратегия және жоспар құруы қажет. Аталмыш мақалада ҰЕҰ арасында кеңінен таралған коммуникация құралдарын талдай отырып, стратегиялық жоспарды сәтті жүзеге асыру қарастырылады.

Жалпы ҰЕҰ-дың стратегиялық жоспары жоғарыда атап өткендей оның негізі қызмет ету саласына қатысты әртүрленеді. Нақтырақ талдай келе, оның төмендегідей басты үш факторға қарай жіктеуге болады:

– коммуникациялық стратегия ұйымның ерекшелігіне, ол шешетін мәселеге, ұйымдастыру формасына және, әрине, жұмыс көлеміне тікелей байланысты.

– ұйымның ауқымы мен экономикалық мүмкіндіктеріне байланысты. Әдетте үкіметтік емес ұйымдардың бюджеті шектеулі, өйткені қаражат көбінесе әлеуметтік маңызы бар жобаларды жүзеге асыруға бағытталады. Соның салдарынан ақылы медиа қызметтері мен цифрлық платформаларын дамытуға қаражат көлемі жетпеуі және үлестірілмеуі мүмкін.

– ҰЕҰ-дар үшін ең басынан бастап ұйымның миссиясы мен мақсаттарына негізделген коммуникациялық стратегияны әзірлеу маңызды. Кез келген іс-шаралар мен коммуникация процестерінің бір бағытта қатар жүруі маңызды.

Осы факторларға негізделіп отырып, үкіметтік емес ұйымдардың негізгі коммуникациялық құралдары келесідей жіктеліп қарастырылады:

1. Ең кең тараған құралдың бірі – **бұқаралық ақпарат құралдары**. Яғни, оның қатарына газеттер мен журналдар, радио және теледидар сияқты арналар жатады. Жалпы дәстүрлі БАҚ құралдары адамдар арасында ақпаратты кеңінен таратуға, аудиториясын кеңейтуге өте үлкен роль ойнайды [1].